

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN MADDE KULLANIMINA YÖNELİK FARKINDALIK DÜZEYLERİNİN GÜÇLENDİRİLMESİ

Ayşegül DUMAN¹, Hilal ÇERKEZOĞLU², Salih GÜLEN³

¹ Muş Alparslan Üniversitesi, Muş, Türkiye • ORCID: 0009-0002-1046-7010

² Muş Alparslan Üniversitesi, Muş, Türkiye • ORCID: 0009-0008-6394-8794

³ Muş Alparslan Üniversitesi, Muş, Türkiye • ORCID: 0000-0001-5092-0495

Yazışma Adresi/Correspondence: Salih GÜLEN

Muş Alparslan Üniversitesi, Muş, Türkiye

e-posta: sgnova@windowslive.com

DOI: 10.32739/car.2024.8.2.231

Üniversite Öğrencilerinin Madde Kullanımına Yönelik Farkındalık Düzeylerinin Güçlendirilmesi

Strengthening the Awareness Levels of University Students Regarding Substance Use

ÖZET

Madde kullanımının toplumda gizli bir şekilde yaygınlaşması, çeşitli önlemlerin alınması ve bu konuda gençlerimizin bilinçlendirmesini gerektirmektedir. Üniversiteye başlayan gençlerin (18-25 yaş grubu) bu konularda eğitilmesi ve madde kullanımı farkındalık düzeylerinin belirlenerek gerekirse eğitilmeleri önem arz etmektedir. Bu nedenlerle araştırmanın amacı üniversite öğrencilerinin madde kullanımı farkındalık düzeylerini güçlendirmektir. Bu kapsamda ön-son testli deney ve kontrol gruplu deneysel tasarımla yapılan araştırma altı hafta sürmüştür. Üniversite Öğrencilerinin Madde Kullanımına Yönelik Farkındalık Düzeylerinin Belirlenmesi ölçeği kullanılarak toplanan veriler SPSS paket programı yardımıyla T-testi uygulanarak analiz edilmiştir. Elde edilen verilere göre; üniversite öğrencilerinin madde kullanımına yönelik farkındalık düzeylerinin güçlendirilmesi için uygulanan "Bağımlılık Farkındalık Programının" deney grubu üzerinde olumlu sonuçlar oluşturduğu söylenebilir. Bağımlılık farkındalık programı gibi madde bağımlılığı farkındalığını güçlendiren programların gençlere verilmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Üniversite öğrencileri, Bağımlılık, Bağımlılık Farkındalık Programı

ABSTRACT

The widespread use of substances in society requires various precautions to be taken and our youth to be made aware of this issue. It is important to educate young people (18-25 age group) who start university on these issues and to determine their substance use awareness levels and train them if necessary. For these reasons, the aim of the research is to strengthen the substance use awareness levels of university students. In this context, the research, which was conducted with a pre-posttest experimental and control group experimental design, lasted six weeks. The data collected using the Determination of Awareness Levels of University Students Towards Substance Use Scale was analyzed by applying T-test with the help of SPSS package program. According to the obtained data; it can be said that the "Addiction Awareness Program" implemented to strengthen the awareness levels of university students towards substance use produced positive results on the experimental group. It is recommended that programs that strengthen substance abuse awareness, such as addiction awareness programs, be provided to young people.

Keywords: University students, Addiction, Addiction Awareness Program

Bu proje 1919B012316932 numarası ile 2023/2 TÜBİTAK-2209-A Üniversite Öğrencileri Araştırma Projeleri Desteği Programı kapsamında desteklenmiştir.

GİRİŞ

Madde bağımlılığı, alkol, sigara, uyuşturucu gibi maddelerin vücuda alınması neticesinde bağımlılık yaratması ve kişilerin psikolojik, ruhsal ve bedenen zarar görmelerine rağmen bu maddeleri kullanmaya devam etmeleri olarak adlandırılmaktadır. Madde bağımlılığı, maddenin keyif verici etkilerini duyumsamak yoksunluğundan kaynaklanan kontrol bozukluğundan kaçınmak için devamlı olarak daha yüksek dozlarla madde alma arzusu beraberinde davranış bozuklukları ile karakterize bir beyin hastalığıdır (1). Madde bağımlısı olan bireylerde sık sık fiziksel ve ruhsal sorunlar görülebilir. Madde kullanımını tıbbi, ekonomik, hukuki ve eğitim olmak üzere birçok alana zarar vererek hem bireysel hem de toplumsal boyutta ciddi zararlara yol açabilmektedir. Bağımlılığın şiddetine bağlı olarak kişiler günlük hayatlardan koparak çevreleri ile ilişkilerini sürdürmez hale gelebilirler. Her madde kullanımını, madde bağımlılığı şeklinde tanımlamak doğru değildir. Fakat kişilerin kullandığı madde miktarı her geçen gün artıyorsa, madde yokluğunda zorlanıyorsa, fiziksel sorunlar ortaya çıkıyorsa bu durumda madde bağımlılığından bahsetmek yerinde olacaktır (2, 3).

Madde bağımlılığında kişinin özelliklerinin önemi yoktur. Kullanan her kişi bağımlılık açısından aynı riski taşır. Ancak çevresel faktörler büyük önem göstermektedir. Maddeyi kolay temin edebilme, rahat bir şekilde kullanabileceği ortamın olması, arkadaş grubunda kullananlar olması riski arttırmaktadır. Bir madde kullandıktan sonra, sahte iyi oluş hali ne kadar kısa sürede ve şiddetli ortaya çıkarsa bağımlılık yapıcı gücü o kadar fazladır. Madde bağımlılığı, bireylerde birçok belirti ile kendini göstermektedir. Bu belirtilerden bazıları; maddeyi temin edebilmek için bireyin yoğun çaba ve para harcaması, madde kullanım sebebiyle aile ile ilişkilerinin bozulması, sosyal çevreyle araya mesafe konulması, iş ve okul hayatını olumsuz etkilemesi gibi birçok etkisi bulunmaktadır (4).

Madde kullanım bozuklukları kişinin tüm hayatını geniş bir çevrede etkilediği gibi eğitim hayatını da sekteye uğratar. Madde kullanımına başlayan ve devam eden kişinin tüm ilgisi madde kullanımına yönelik olacaktır için okulda akademik başarısızlık, arkadaş çevresinden dışlanma gibi sorunlar yaşayabilmektedir. Madde bağımlısı gençler, özellikle de 15 ve 25 yaş arasındakiler büyük risk altındadır. Ancak ne yazık ki günümüzde madde kullanımına başlama yaşı 15 yaşın altına düşmüştür. Gençler genel özellikleri itibarıyla, meraklı, cesaretli, yeniliklere açıktır. Duyguları çabuk değişir. Çabuk sevinir, çabuk üzülmürlü. Başarılı olmaktan çok hoşlanırlar. Dış görünüşe önem verirler, ebeveynlerinden ziyade arkadaşlarının sözlerine ve davranışlarına önem verirler. Bu nedenle arkadaş grubu madde bağımlılığı açısından önemlidir. Madde satıcıları gençlere, yetişkinler aracılığı ile değil arkadaşları aracılığıyla ulaşmaya çalışır. Sıkıntı ve gerginlik duyulan durumlarda, arkadaş tarafından verilen ve içeriğine ne olduğu bilinmeyen ilaçların alınması ile madde kullanımına

başlanabilir. Ülkemizde yapılan araştırmaların verilerine göre bağımlıların % 70'i 20 yaş altı gençlerdir. Madde ile ilk temas genelde 12 ve 17 yaş arasında olmaktadır (5, 6). Madde bağımlılığı çoğunlukla gençlik çağında başladığı için özellikle üniversite öğrencilerinin madde kullanım bozukluğu hakkında bilgi ve farkındalık düzeylerini araştırmak madde kullanımına yönelik farkındalık durumlarının iyileştirilmesi amaçlanmaktadır. Bu çalışmadan elde edilecek bulguların gelecek çalışmalara da destek olacağı düşünülmektedir.

ARAŞTIRMANIN AMACI

Üniversite öğrencilerinin madde bağımlılığı konusundaki durumlarının tespit edilmesi ve bilinçlendirme faaliyetlerinin yapılması gerekmektedir. Üniversite öğrencileri mesleki nitelik ve beceri gelişimleri ile geleceğin teminatıdır. Onların erken yaşlara inen ve zararları oldukça fazla olan madde bağımlılığı konusunda farkındalık yaratacak eğitimlere ihtiyaçları bulunmaktadır. Bu nedenlerle araştırmanın problem durumu "üniversite öğrencilerinin madde kullanımını farkındalık düzeyleri nedir? ve eğitimsel faaliyetlerle (Bağımlılık Farkındalık Programı) güçlendirme yapılabilir mi? Tüm bunlardan hareketle bu araştırmanın temel amacı üniversite öğrencilerinin madde kullanımına yönelik farkındalık düzeylerinin güçlendirilmesidir.

YÖNTEM

Bu araştırma deneysel bir çalışmadır. Deneysel çalışmalarda araştırma probleminin deney ve kontrol grupları vasıtasıyla çözümü aranmaktadır. Deneysel süreçte deney grubuna alanında uzman (psikiyatri hemşiresi ve halk sağlığı alanında doktora yapan (yeterliliği geçmiş) ve bağımlılık çalışmaları olan dört akademisyen) eğitimcilerle hazırlanan "Bağımlılık Farkındalık Programı" uygulanmıştır. Bu eğitimlerin temel amacı üniversite öğrencilerinin madde kullanımını farkındalık düzeylerini güçlendirmektir. Uygulama sonrası aynı eğitimler kontrol grubuna da verilmiştir. Bağımlılık Farkındalık Programı içeriği Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1: Bağımlılık Farkındalık Programı

Haf-ta	Konular	Eğitmenler	Süre
1	Ön test, programın tanıtılması	Araştırmacılar	45 dk
2	Madde kullanımı ve bağımlılık	Eğitmenler	45 dk
3	Bağımlılık yapan maddeler	Eğitmenler	45 dk
4	Bağımlılığın olası sonuçları	Eğitmenler	45 dk
5	Bağımlılıktan kurtulma yolları	Eğitmenler	45 dk
6	Son test, Değerlendirme ve Teşekkür	Araştırmacılar	45 dk

Tablo 1’de altı haftalık bir program hazırlanarak 2024 öğretim yılında Nisan ve mayıs aylarında uygulanmıştır. Her hafta farklı bir eğitmen sunum yapmıştır. Eğitimler tamamlandıktan sonra (son testten sonra) kontrol grubuna da eğitimler yapılmıştır.

ÖRNEKLEM

Araştırma Muş ili Malazgirt ilçesinde bulunan Meslek Yüksekokulu Çocuk Gelişimi programı okuyan 105 gönüllü öğrenci ile yapılmıştır (55 deney, 50 kontrol grubu). Öğrencilerin geneli doğu ve güney illerinden benzer ekonomik koşullara sahip ailelerden gelmektedir.

VERİLERİN TOPLANMASI VE ANALİZİ

Üniversite öğrencilerinin madde kullanımına yönelik farkındalık düzeylerinin belirlenmesi için Yıldız ve Sel (2021) tarafından geliştirilen ölçek izin alınarak kullanılmıştır (7). Ölçek 5 alt boyut ve 28 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin Cronbach’s Alpha değeri 0.880 olarak hesaplanmıştır. Bu değer bu çalışmada 0.870 olarak tespit edilmiştir. Ölçek için yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonucunda ki-kare = 671,787 değeri ve serbestlik derecesi = 329 sonucunda uyum indeks değerleri CMIN/SD= 2,042; TLI (NNFI)= 0,948; IFI= 0,955; CFI=0,955; RMSEA=0,032; GFI= 0,955 olarak bulunmuştur. Üniversite öğrencilerinin madde kullanımına yönelik farkındalık düzeylerinin güçlendirilmesi için eğitimlerin yapılması ve eğitim sonrası madde kullanımı farkındalık düzeylerinin tekrar ölçülmesi şeklinde yapılmıştır. Eğitim öncesi ve sonrası toplanan veriler arasındaki anlamlılık düzeyi üniversite öğrencilerinin madde kullanımı farkındalık düzeyleri hakkında bilgi sahibi olmamızı sağlamış dolayısıyla madde kullanımı farkındalığının güçlendirilmesi konusunda rehber olmuştur. SPSS paket programı ile ortalama, standart sapma ve T-testi gibi teknikler kullanılarak veriler analizi edilmiştir.

BULGULAR

Araştırma kapsamında elde edilen bulgular Tablo 2 ve Tablo 3’de verilmiştir.

Tablo 2’de deney ve kontrol gruplarının ön test sonuçlarında p değerinin ($p=1.373$) 0.05’ten büyük olduğu ve gruplar arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmektedir.

Tablo 2: Ön Test Sonuçları

	Grup	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata	t	p
Notlar	Deney	55	3,5519	,35448	,04780	1,373	0,173
	Kontrol	50	3,4621	,31130	,04402		

Tablo 3: Son Test sonuçları

	Grup	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata	t	p	n2
Notlar	Deney	44	3.4976	.33097	.04990	2.239	0.028	0.066
	Kontrol	38	3.2893	.50418	.08179			

tedir. Buna bağlı olarak deney ve kontrol grupları arasında ön test sonuçlarına göre Madde Kullanımına Yönelik Farkındalık düzeyleri bakımından herhangi bir farklılık olmadığı söylenebilir.

Tablo 3’te deney ve kontrol gruplarının son test sonuçlarında p değerinin ($p=0.028$) 0.05’ten küçük olduğu ve gruplar arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Ayrıca etki faktörünün 0.066 olması bu durumu orta büyüklükte bir etkiyi sağladığını göstermektedir. Buna bağlı olarak deney ve kontrol grupları arasında son test sonuçlarına göre Madde Kullanımına Yönelik Farkındalık düzeyleri bakımından anlamlı bir farklılık olduğu söylenebilir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Üniversite Öğrencilerinin Madde Kullanımına Yönelik Farkındalık Düzeylerinin Güçlendirilmesi amacıyla hazırlanan bu çalışmada uygulanan bağımlılık farkındalık programının etki durumu belirlenmiştir.

Elde edilen bulgulara göre grupların ön test sonuçları dikkate alındığında madde kullanımına yönelik farkındalık düzeylerinde herhangi bir farklılık belirlenmemiştir. Uygulanan eğitim programı sonucunda deney grubu öğrencilerinin kontrol grubu öğrencilerine göre son test puanları temel alındığında anlamlı bir farklılığın olduğu tespit edilmiştir. Bu durum bağımlılık farkındalık programının öğrencilerin madde kullanımına yönelik farkındalık düzeylerini olumlu yönde değiştirdiğini göstermektedir. Benzer şekilde bağımlılık farkındalık programının katılımcıların madde kullanım eğilim düzeylerini düşürdüğü madde kullanımı farkındalıklarını da artırdığı belirlenmiştir (3). Ayrıca içselleştirilmiş damgalama gibi psikoeğitim uygulamaları yaparak katılımcıların madde kullanım eğilim düzeylerini azaltan çalışmalarda bulunmaktadır (8). Ayrıca bu yaş grubu öğrencilerin madde kullanımına eğilimleri konusunda riskli gruplar içerisinde oldukları bilinmektedir (9). Bu nedenle özellikle 15-25 yaş grubu öğrencilerinin madde kullanımını tanıması, tehlikelerini fark etmesi ve farkındalık oluşturulması önem arz etmektedir. Tüm bunlara ek olarak Nepal’de okul öğrencileri için madde bağımlılığı önleme programı (10) veya beden temalı fiziksel faaliyetlerin bağımlılığı azaltma etkisinin

olduğu (11) gibi eğitim programlarının da uygulanabil- diği bilinmektedir. Sonuç olarak bu yaş grubunda madde bağımlılığına sebepler içerisinde akran baskısı, eğlence ve zaman geçirme (12) gibi nedenler bulunmaktadır. O yüz- den özellikle bu yaş grubunun zamanlarını daha iyi kul- lanabilecekleri eğitim faaliyetlerinin düzenlenmesi önem arz etmektedir.

Genel olarak bağımlılık farkındalık programının üniver- site öğrencileri üzerinde madde kullanımına yönelik farkın- dalık düzeylerine olumlu etki ettiği tespit edilmiştir. Bu durum özellikle üniversite öğrencilerine bu tarz eğitim- lerin olumlu etki edeceğini göstermektedir. Zaten bu yaş grubu risk altında olduğu için gerekli önlemlerin alınması gerekmektedir. En iyi önlem olarak bağımlılık farkındalık programını yaygınlaştırmak ve farkındalığı artırmak ola- rak görülmektedir.

KAYNAKLAR

1. Erdem, G., Eke, C. Y., Ögel, K., & Taner, S. Lise öğ- rencilerinde arkadaş özellikleri ve madde kullanımı. *Journal of Dependence*, (2006), 7, 111-116.
2. Karaçam, Ö., & Totan, T. Ege Üniversitesi öğrencile- ri arasında bağımlılık yapıcı madde kullanımının çok boyutlu ölçekleme yöntemiyle incelenmesi. *Anatoli- an Journal of Psychiatry*, (2014), 15, 116-123.
3. Gülen, S. & Doğan, U. Determining the effect of the addiction awareness program on substance addic- tion awareness and tendency to use substances levels. *Journal of Substance Use*, (2024), <https://doi.org/10.1080/14659891.2023.2221340>
4. Doğan, Y. B. Madde kullanımı ve bağımlılığı. *Aile ve Toplum*, (2001), 4(1), 79-87.
5. Doğan, U., Gülen, S., & Çelik, F. Examining the re- lationship between the internet addiction levels of li- censed athletes and their mental toughness in sports. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*, (2022), 9(3), 303-310.
6. Ögel, K. Madde Kullanım Bozuklukları Epidemiyolojisi. *Türkiye Klinikleri*, (2005), 1(47), 61-64.
7. Yıldız, Z. & Sel, A. Developing a scale to determine university students' awareness level of substance use. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (2021), 10(1), 44- 57.
8. Mehel Tütük, S. P. *Madde kullanım bozukluğu olan bireylerde farkındalık temelli psikoğitimin içselleştiril- miş damgalanma ve madde kullanma eğilimine etkisi* [Doktora Tezi], (2021), Inonu University
9. Kılıç, M., & Uzunçakmak, T. Substance use ten- dency level and risk factors in university students. *Bozok Medical Journal*, 10(open in a new window) (3(open in a new window)), (2020), 1-5. <https://doi.org/10.16919/bozoktip.704928>
10. Shrestha, S., Velayudhan, B., Shashidhara YN, Vani Lakshmi R, Khattri, J. B., Effectiveness of School- based Substance abuse Prevention Programme (SSPP) on awareness, attitude, peer pressure, and life skills among adolescents in selected public schools of Pokhara, Nepal-A cluster randomized trial protocol. *Mental Health & Prevention*, (2024), 34 <https://doi.org/10.1016/j.mhp.2024.200342>.
11. Price, C., J., Thompson, E. A., Crowell, S., & Pike, K., Longitudinal effects of interoceptive awareness training through mindful awareness in body-oriented therapy (MABT) as an adjunct to women's substance use disorder treatment: A randomized controlled trial. *Drug and Alcohol Dependence*, (2019), 198, 140-149, <https://doi.org/10.1016/j.drugalcdep.2019.02.012>.
12. Kumar, D. S., Thomas, J. J., Mohandas, A., Chanda- na, H., George, P. S., & Murthy, M. R. N., Prevalen- ce of substance use and awareness about its ill effects among people residing in a rural village in Chama- rajanagara district. *Karnataka, Clinical Epidemiology and Global Health*, (2020), 8(2), 442-445, <https://doi.org/10.1016/j.cegh.2019.10.005>.